

ще недостатньо апробованих, а тому ліцензування яких є проблематичним, та ін.).

Підводячи підсумок висловленому, зазначимо, що на даному етапі проблема запровадження практики замісної терапії в Україні потребує серйозного опрацювання, включаючи проведення комплексних медико-психологічних досліджень, вивчення передового зарубіжного досвіду у цьому питанні, організацію тривалих спостережень за станом осіб, які отримують замісну терапію, розробку необхідної нормативної бази, підготовку фахівців відповідного профілю, а також проведення широкого громадського обговорення із залученням представників наукової спільноти, практичних працівників у галузі права й медицини та самих реципієнтів замісної терапії.

О. В. Лисодєд, к.ю.н., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», старший науковий співробітник сектора дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України

ЩОДО ЗМІН ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ

У тезах розглядаються питання удосконалення правового статусу осіб, засуджених до обмеження волі, шляхом зміни порядку й умов виконання та відбування цього виду кримінального покарання.

В тезисах рассматриваются вопросы усовершенствования правового статуса лиц, осужденных к ограничению свободы, путем изменения порядка и условий исполнения и отбывания данного вида уголовного наказания.

The theses are deals with the improvement of the legal status of persons sentenced to imprisonment, by changing the order and conditions of execution and serving this form of criminal punishment

Уже більше десяти років покарання у вигляді обмеження волі в Україні виконується у виправних центрах, які відповідно до ст. 61 КК України 2001 р. та ст. 106 чинного на той час ВТК України були віднесені до кримінально-виконавчих установ відкритого типу. Але такі установи

в Україні на момент введення цього нового для кримінального законодавства виду покарань ніхто так і не побудував, у виправні центри розчерком пера була перетворена певна частина колоній-поселень для відбування покарання у вигляді позбавлення волі. Ці колонії будувалися ще за часів Радянського Союзу за типовими проектами, і їх під виправні центри навіть не переобладнали. Зокрема, у прийнятих свого часу нормативно-правових актах Державного департаменту України з питань виконання покарань вказується, що територія виправного центру – це встановлена за проектом забудови земельна ділянка, на якій розміщені житлова та виробнича зони із розташованими на них об'єктами, що є на балансі установи, яка з метою недопущення проходу сторонніх осіб та забезпечення збереження матеріальних цінностей, що на ній знаходяться, обладнується огорожею суцільного заповнення та контрольно-пропускним пунктом. У виправних центрах обладнуються чергова частина, гуртожитки, кухня-їдальня, лазня із пральною і дезкамерою, магазин, приміщення для проведення виховної роботи і перегляду телепередач, зберігання постільних речей, спецодягу та особистих речей засуджених, сушильня, майстерня з ремонту одягу та взуття, бібліотека, дисциплінарний ізолятор, кабінети для начальника виправного центру, його заступників, начальників відділень соціально-психологічної та оперативної служб, відділу нагляду та безпеки виправного центру, спортивний майданчик. Тобто за територіальним критерієм виправний центр поділяється на житлову та виробничу зони з відповідною інженерно-технічною інфраструктурою, як і колонії.

За організаційним критерієм засуджені у виправних центрах поділяються на відділення соціально-психологічної служби; проживають у спеціально призначених гуртожитках, де забезпечуються індивідуальним спальним місцем, інвентарем і постільними речами; повинні сумлінно працювати у місці, визначеному адміністрацією виправного центру; за загальним правилом у вільний від роботи час перебувати у гуртожитках, а поза межами гуртожитку – з дозволу адміністрації виправного центру за вмотивованою постановою (ч. 4 ст. 59 КВК України). Адміністрація виправного центру має право проводити огляд і обшук засуджених; застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю; здійснювати оперативно-розшукову діяльність; застосовувати заходи захоплення і стягнення; використовувати технічні засоби для здійснення нагляду за поведінкою засуджених тощо. Отже і за цим критерієм виправний центр нічим не відрізняється від колонії. Як же тоді можна говорити, що цей вид покарання не пов'язаний з ізоляцією від суспільства? Адже у колоніях ізоляція саме і є одним із головних правообмежень, що засто-

совується до засуджених при відбуванні покарання у вигляді позбавлення волі.

Засуджені до обмеження волі можуть знаходитися поза територією виправного центру, але в його межах (ч. 3 ст. 59 КВК України); засуджені, які не допускають порушень установленого порядку виконання покарання у вигляді обмеження волі і мають сім'ї, після відбуття шести місяців строку покарання можуть за постановою начальника виправного центру проживати за межами гуртожитку із своїми сім'ями (ч. 7 ст. 59 КВК України). Проте і засуджені, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі у колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та в дільницях соціальної реабілітації відповідних колоній, теж у вільний від роботи час – від підйому до відбою – користуються правом вільного пересування в межах території дільниці; з дозволу адміністрації колонії можуть пересуватися без нагляду поза територією дільниці, але в межах населеного пункту, якщо це необхідно за характером виконуваної ними роботи або у зв'язку з навчанням; після відбуття шести місяців покарання в дільниці в разі відсутності порушень режиму відбування покарання, наявності житлових умов з дозволу адміністрації колонії можуть проживати в межах населеного пункту, де розташована колонія, із своїми сім'ями, придбавати відповідно до чинного законодавства жилий будинок і заводити особисте господарство (ст. 99, ч. 3 ст. 138 КВК України). Тобто все однаково і для колоній, і для виправних центрів. Хіба що перелік підстав для короткочасних виїздів за межі виправного центру для засуджених до обмеження волі значно ширший і не є вичерпним (ч. 3 ст. 59 КВК України).

Таким чином, на сьогоднішній день обмеження волі, виходячи з порядку й умов його виконання, є певним різновидом покарання у вигляді позбавлення волі, можна сказати, позбавленням волі з більш м'яким порядком і умовами виконання, але по суті, все ж таки залишається позбавленням волі. У зв'язку з викладеним постає запитання, чи потрібен нам ще один різновид позбавлення волі, навіть якщо він іменується по-іншому і відбувається в установах з іншою назвою? На нашу думку, такий різновид покарання не потрібен. У нас і так чимала кількість колоній, які залишилися нам у спадщину від колишнього СРСР, значна кількість засуджених до позбавлення волі, які реально відбувають покарання у вигляді позбавлення волі у цих колоніях. До того ж суттєві невирішені проблеми з фінансуванням, організацією виробництва в цих колоніях і працевлаштуванням засуджених, матеріально-побутовим, медико-санітарним та іншим забезпеченням засуджених до позбавлення волі тощо.

Якщо ми хочемо, щоб покарань, які є альтернативними позбавленню волі, стало більше, щоб обмеження волі, по суті, дійсно стало обмеженням, а не позбавленням волі, щоб на краще змінився правовий статус засуджених до цього виду покарання, то треба йти іншим шляхом, який обрали наші сусіди – країни ближнього зарубіжжя. Наприклад, у Російській Федерації обмеження волі як вид кримінального покарання на сьогоднішній день полягає тільки в установленні судом таких обмежень: не виходити з дому (квартири, іншого житла) в певний час доби, не відвідувати певні місця, що розташовані в межах території відповідного муніципального утворення, не виїздити за межі території відповідного муніципального утворення, не відвідувати місця проведення масових та інших заходів і не брати участі у таких заходах, не змінювати місце проживання або перебування, місце роботи чи (або) навчання без згоди спеціалізованого державного органу, який здійснює нагляд за відбуванням засудженими покарання у вигляді обмеження волі (ст. 53 КК РФ). Даний вид покарання відбувається за місцем проживання засуджених (ст. 50 КВК РФ); спеціалізованим державним органом, який здійснює нагляд за відбуванням ними покарання, визнано кримінально-виконавчу інспекцію (ст. 47¹ КВК РФ). Таким же шляхом свого часу пішов законодавець Литви, Казахстану, частково Республіки Білорусь, інших країн Європи. Мабуть, і нам вже треба взяти до уваги їх позитивний досвід, щоб обмеження волі дійсно стало покаранням, не пов'язаним з ізоляцією від суспільства, покаранням, альтернативним позбавленню волі, або взагалі мірою, альтернативною покаранню.